

Т. А. Бондарчук

магістрант ННІ педагогіки (Магістратура
8.18010020 "Управління навчальним закладом"
Житомирського державного університету імені
Івана Франка, м. Житомир) завідувач науково-
методичного відділу бібліотеки
(Житомирський державний університет ім. І. Франка)
e-mail: bondar.tany@gmail.com

Моніторинговий підхід як управлінська технологія

Обґрунтовано, що використання моніторингу у сучасних умовах розвитку системи освіти є значним фактором підвищення ефективності в усіх сферах освітянської діяльності. Визначено поняття "моніторинг", "освітній моніторинг" Аргументовано сутність моніторингового підходу як управлінську технологію, та доведено зростання потреби у застосуванні моніторингових технологій у системі управління навчальним закладом.

Керівники сучасних навчальних закладів працюють в період реформування освітньої системи України, що вимагає максимальної уваги до управлінської компетентності. В умовах інтеграції України до світових європейських структур в управлінні навчальним закладом виникає необхідність застосування сучасних підходів до оцінки розвитку закладу з метою забезпечення ефективності його діяльності. Розвиток управлінської думки і практики привів до формування управлінських технологій. Важливим в цих умовах є застосування моніторингових технологій як інноваційної функції управління.

Питаннями розробки та застосування моніторингу займалися науковці М. Поташник, Д. Матрос, Н. Мельникова, Т. Лукіна, Г. Єльнікова, Н. Єсіпова, О. Коберник, С. Максименко, О. Меньяйленко та ін.

Термін "управлінська технологія", спочатку, здебільшого з'являється у радянській науковій літературі щодо державного управління і у 1980-ті роки застосовувався переважно соціологами. Так, у толковому словнику з соціальних технологій надано таке визначення: "Управлінська технологія є одним із проявів соціальних технологій, що безпосередньо відображає управлінські процеси, її сутність полягає в системному поєднанні наукового знання, управлінських потреб та інтересів суспільства, цілей і функцій державного управління, можливостей і елементів управлінської

діяльності. Вона поділяється на послідовно взаємопов'язані процедури й операції, метою яких є досягнення високої результативності та ефективності" [1].

З переходом до ринкових відносин змінюється і галузь використання терміну "управлінська технологія", який перестає відноситися тільки до державного управління і починає використовуватися фахівцями і науковцями з менеджменту.

На початку цього століття термін "управлінська технологія" визначається як "регламент виконання процесу управління, який обумовлює порядок прийняття управлінських рішень і визначає найефективніші методи та інструменти їх впровадження на практиці" [2: 7].

Сутністю управлінських технологій є те, що вони орієнтовані на забезпечення об'єктивних і суб'єктивних умов у такому поєднанні, що дозволяє досягати поставлених цілей. Управлінець вважається перспективним за умови, що він володіє ґрунтовними знаннями про людину, що модифіковані до управлінської діяльності та трансформовані у мову певних технологій [2: 7-19].

Зміст управлінської технології полягає в обов'язковому масовому використанні в управлінській діяльності кращих, передових досягнень. Тому як управлінську технологію слід розглядати тільки ту організацію управлінської діяльності, яка вирізняється результативністю, ефективністю та раціональністю [3].

Отже, управлінські технології – це набір управлінських засобів і методів дослідження поставлених цілей організації, які включають:

- методи і засоби збору й обробки інформації;
- прийоми ефективної дії на працівників;
- принципи, закони і закономірності організації й управління;
- системи контролю [4].

Поняття "управління" у наш час використовують численні науки. Але зміст цього поняття багато в чому визначається специфікою досліджуваного об'єкта. Ефективність управління – це здатність керівника забезпечити виконання поставлених стратегічних цілей у відповідності з заданою якістю. Неодмінною рисою процесу управління є переробка інформації, встановлення зворотного зв'язку.

Сутність управління, його функції і специфіка визначаються, з одного боку, завданнями, які воно розв'язує, з іншого – змістом "простих" факторів процесу управлінської праці, тобто її предметами, засобами і самою працею.

Виділяють основні функції управління: аналіз, планування, організація виконання, мотивація, контроль. На сьогодні можна з

впевненістю сказати, що існує ще одна функція в управлінській діяльності, яка несе в собі ознаки інноваційності – моніторинг (див. рис. 1).



Рис. 1 Функції управління

Поняття "моніторинговий підхід", так само як і моніторингові дослідження, моніторинговий аналіз є похідним від слова моніторинг і входить до його складу. Моніторинг розглядаємо як управлінську технологію, яка характеризується трьома складовими, а саме: безперервністю відстеження; виділенням параметрів, факторів, критеріїв; прийняттям управлінського рішення [5: 7].

Моніторинговий підхід (як сукупність прийомів, засобів спостереження за процесом функціонування та розвитку навчального закладу з метою виявлення відповідності бажаному чи прогнозованому результату, а також фіксації визначених труднощів і відхилень у розвитку освітньої системи) дозволяє сформувати інформаційне підґрунтя управління навчальним закладом [6: 82].

Моніторинг в навчальному закладі дає можливість на ранніх етапах з'ясувати причини, які сповільнюють навчально-виховний процес, а також дозволяє адміністрації освітнього закладу самостійно формулювати і вирішувати проблеми.

У педагогічній теорії та практиці існують різні підходи до трактування поняття "моніторинг" та визначення його сутності. Для того щоб усвідомити сутність поняття "моніторинг" розглянемо різні формулювання (див. табл. 1).

Таблиця 1

Авторські визначення поняття "моніторинг"

Автор	Визначення
В. Н. Лоханова	Моніторинг – це вища форма організованості інформаційної діяльності [7: 222-223].
С. І. Подмазін	Моніторинг передбачає вироблення нових знань про стан системи, у якій відбуваються зміни, з наступним прийняттям управлінського рішення [8: 137].
В. В. Рєпкін, Г. В. Рєпкіна, Є. В. Заїка	Моніторинг – це універсальний тип мислєдіяльності, який не залежить від предметного змісту і наукової спеціалізації. [9: 300].
А. Н. Дахін	Моніторинг як безупинне, тривале спостереження освітнього процесу й управління ним [10].
Т. О. Лукіна	Моніторинг – система інформаційного забезпечення управління якістю освіти та реалізації освітньої політики на всіх рівнях [11].
Г. В. Єльнікова	Сутність концепції моніторингу полягає в синхронності процесів спостереження, вимірювання, вироблення на цій основі нових знань про стан об'єкта з подальшим моделюванням, прогнозуванням і прийняттям відповідного управлінського рішення [12: 30].

Отже, моніторинг розглядається як процес, система, тип мислєдіяльності, форма організованості інформаційної діяльності тощо, що свідчить про багатоаспектність можливостей його використання у сучасному навчальному закладі, що, у свою чергу, дає підстави стверджувати про появу нової функції управління – моніторингу.

Тому, з нашої точки зору, моніторинг – це функція управління наявністю якої обумовлює ефективну управлінську діяльність в послідовності використання певного інструментарію для подальшого прийняття управлінського рішення.

Під функцією управління розуміється спеціалізована частина управлінських дій, які можна охарактеризувати як типові, регулярні та стабільні види діяльності суб'єкта управління, що відрізняються однорідністю цілей або дій, направлених на ефективність управління.

Управління навчальним закладом – це складна структура, що включає духовні та матеріальні процеси. Основним компонентом навчального закладу як соціальної системи є людина. Але, крім

людей, для нормального його функціонування необхідні різноманітні речі, технічні об'єкти, яких згодом стає все більше.

Управління навчальним закладом – це управління, насамперед, людьми і стосунками між ними, але й управління речами.

Управління навчальним закладом у своїй структурі має дві основні підсистеми – керуючу і керовану. Як керована підсистема виступають навчально-виховний процес, люди і речові об'єкти. Керуюча підсистема включає ряд посадових осіб і колегіальних органів, діяльність яких спрямована на організацію та регулювання навчально-виховного процесу з метою одержання його оптимальних результатів [13: 46].

Такі підходи до розуміння управління як процесу і явища спонукають до пошуку шляхів його оптимізації за рахунок оновлення змісту та функцій управління, а відтак обґрунтовують увагу учених і практиків до моніторингу.

Тому удосконалення управління за допомогою моніторингу дозволить проводити оцінку розвитку навчального закладу та аналізувати його стан при застосуванні нових стратегічних систем в управлінні.

Як функція управління моніторинг спрямований на головні аспекти діяльності навчального закладу і має задум дослідження, а не емпіричного збирання матеріалів. Він повинен мати системний характер і створювати умови для планування – річного, перспективного, стратегічного.

Моніторинговий підхід у навчальному закладі дає можливість керівнику: побачити успіхи й недоліки в діяльності педагогічного колективу, внести корективи; створити соціально-психологічні умови для самореалізації колективу; простежити за змінами, які відбуваються у освітньому процесі; отримати матеріали і підстави для порівняння, аналізу; спланувати подальшу роботу адміністрації, науково-методичну роботу; визначити причини негативних рейтингів закладу; прогнозувати об'єктивні дані динаміки освітнього процесу.

Виходячи з вище зазначеного розуміємо моніторинг як невід'ємну частину управлінської діяльності керівника навчального закладу, оскільки він виступає інструментом у прийнятті управлінського рішення.

Проблема здійснення моніторингу в освіті на сьогодні є надзвичайно актуальною, оскільки саме моніторингові дослідження дають можливість цілісно відстежити реальний стан освіти. Але важливим є не просто моніторинг освіти, а дослідження та прогнозування її поступового динамічного розвитку.

Проблема моніторингу набула широкого висвітлення в теорії управління загальноосвітньою школою. У численних наукових дослідженнях, пов'язаних із процесами педагогічного управління та розроблення механізмів забезпечення якості сучасної освіти О. Байназарова, Г. Єльнікова, Т. Лукіна, О. Патрикеева, Г. Цехмістрова та ін. акцентують увагу на реформуванні освітньої системи засобами використання моніторингових технологій на національному, регіональному та місцевому рівнях. Натомість у сучасній педагогічній науці недостатньо розроблено підходи до виявлення критеріїв якості освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання.

Моніторинг як функція управління в освіті набирає ознак освітнього моніторингу.

Формування системи освітнього моніторингу потребує розроблення теоретичних і методичних засад, на підставі яких створюють модель моніторингу, відповідний інструментарій і технологію. Загальні методологічні засади проектування моніторингу освітніх систем пов'язані з системним підходом до освіти, сучасними теоріями управління, діяльнісним підходом до навчання.

Теорія управління сучасними навчальними закладами використовує поняття освітнього моніторингу, які містять різні підходи до розуміння його сутності (див. табл.2)

Таблиця 2

Авторські визначення поняття "освітній моніторинг"

Автор	Визначення
А. Майоров	Освітній моніторинг – це система збору, обробки, зберігання та поширення інформації про освітню систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку.
Г. В. Єльнікова	Освітній моніторинг – це супроводжувальне відстежування і поточна регуляція будь-яких процесів в освіті. Це система, що складається з показників, об'єднаних в еталон, методів їх розробки і постійного спостереження за цими показниками, за станом та динамікою спостережуваного об'єкта з метою його оперативної діагностики, випереджувального визначення його диспропорцій, вироблення та коригування управлінських рішень [12].

Т.О. Лукіна	Освітній моніторинг – форма організації, збору, збереження, обробки і поширення інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервний аналіз стану системи і прогнозування її розвитку відповідно до запланованих результатів [11].
О. І. Ляшенко	Моніторинг в освіті – це інструментальний засіб оцінювання, завдяки якому формулюються висновки і судження щодо кількісних і якісних показників розвитку об'єкта, що досліджується. тому йому властиві ознаки технологічного процесу, в якому діють процедури і методики, характерні для різних способів збирання й обробки даних та поширення інформації проблеми якості освіти [14: 29]

Як видно із таблиці, освітній моніторинг розглядається як відстежування і поточна регуляція процесів в освіті, система заходів і форма організації, збору, збереження, обробки та поширення інформації.

Усе це свідчить про надзвичайну актуальність моніторингового супроводу якості освіти.

Для того щоб моніторинг став реальним чинником управління, він як певна система діяльності має бути організованим. Організацію моніторингу пов'язано з визначенням і виробленням оптимального поєднання різноманітних форм, видів і способів моніторингу з урахуванням особливостей конкретної навчально-педагогічної ситуації. Таким чином, моніторинг як підстава для ухвалення рішень щодо збереження або перегляду якого-небудь способу дій або поведінки є сферою ухвалення рішень.

Моніторинг є самостійним напрямом управлінської діяльності в освіті, в якому відбувається інтеграція вимірювань, досліджень, експерименту, інформатики й управління. Моніторингова система набула комплексного, цілісного характеру.

Моніторинг є досить складним і неоднозначним явищем. У різноманітних сферах його використовують з різною метою, тож він набуває специфічних властивостей і характеристик.

Відповідно зазначеного визначаються загальні принципи проведення моніторингу:

- узгодженість нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових;

- об'єктивність одержання й оброблення інформації, яка передбачає максимальне уникнення суб'єктивного оцінювання, рахування всіх результатів, забезпечення однакових умов у процесі перевірки якості підготовки для всіх учасників дослідження;
- комплексність дослідження різноманітних аспектів навчально-виховного процесу, оброблення й аналіз одержаних результатів;
- безперервність і тривалість спостережень за станом освіти;
- своєчасність отримання, оброблення та використання об'єктивної інформації про якість загальної середньої освіти;
- перспективність запланованих моніторингових досліджень, спрямування їх на вирішення актуальних завдань розвитку школи;
- рефлексивність, яка полягає у відображенні якості результатів навчально-виховної діяльності, здійснення самооцінки та самоконтролю;
- гуманістичне спрямування моніторингу – створення оточення доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату: неможливість використання результатів досліджень із метою будь-яких репресивних дій;
- відкритість і оперативність доведення результатів досліджень до відповідних органів правління, громадськості [15: 5-6].

Реалізація кожного принципу функціонування системи на різних рівнях його здійснення має особливості, зумовлені метою та завданнями кожного рівня, метою проведення окремого дослідження.

Доцільно відзначити, що у використанні методів, прийомів моніторингу не можуть бути застосовані технології, які завдають шкоди інтересам, гідності, правам особистості всіх учасників освітнього процесу. Такий підхід до організації роботи сприяє самоактуалізації особистості, створює передумови об'єктивної оцінки діяльності й корекції виховних і життєвих орієнтирів на основі поваги всіх до гідності кожного.

Таким чином, моніторинговий підхід розкрито у авторських визначеннях понять "моніторинг" та "освітній моніторинг", що дає змогу глибокого розуміння його як управлінської технології.

Список використаних джерел та літератури:

1. Толковый словарь по социальным технологиям. 500 терминов. – М., 1994. – С. 220.
2. Іщенко М. П. Людинознавча компетентність керівника, менеджера, спеціаліста / Іщенко М. П., І. І. Руденко. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2003. – 200 с.

3. Управлінські технології: поняття та види // Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z811_page_30.html
4. Управлінські технології // Режим доступу: http://pidruchniki.com/12461220/ekonomika/upravlinski_tehnologiyi
5. Віднічук М. Моніторинговий підхід до вивчення стану навчання і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах / Микола Віднічук, Надія Мельник // Моніторинговий підхід до вивчення стану навчання і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : інформаційно-методичний бюлетень / упоряд.: Мельник Н. А., Волосюк А. А., Ніколайчук Т. А. – 2011. – № 1. – С. 7.
6. Сподар О. Управлінський супровід моніторингових досліджень якості освіти / О. Сподар // Управління школою. – 2014. –14-15. – С. 81-88
7. Наука управления на пороге XXI века : материалы международной научной конференции. – М. : ГАУ, 1997. – 435
8. Подмазін С. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління освітніми системами / Подмазін С. І. // Освіта і управління, 1997. – № 1.– С. 137-139
9. Репкин В. В. О системе психолого-педагогического мониторинга в построении педдеятельности / Репкин В. В., Репкина Г. В., Заика Е. В. // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. –С. 300
10. Дахин А. Н. Педагогический мониторинг: концепция и применение / Дахин А. Н. // Режим доступа: <http://www.iuro.websib.ru/dak.htm>
11. Лукіна Т. О. Моніторинг як механізм інформаційного забезпечення управління якістю освіти / Лукіна Тетяна Олександрівна // Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/4128>
12. Єльнікова Г. В. Освітній моніторинг в управлінні загальною середньою освітою / Г. В. Єльнікова // Управління школою. – 2007. –24. – С. 30
13. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Хриков Є. М. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
14. Байназарова О.О. Моніторинг та оцінювання якості освіти : метод. посіб. / Байназарова О. О., Ракчєєва В. В. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 58 с.
15. Перехейда О. М. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти / О. М. Перехейда // Управління школою. – 2015. 28-30. – С. 2-21.

Т. А. Бондарчук

Мониторинговый подход как управленческая технология

Обосновано, что использование мониторинга в современных условиях развития системы образования является значительным фактором повышения эффективности во всех сферах образовательной деятельности. Дано определение понятий "мониторинг" и "образовательный мониторинг". Аргументировано сущность мониторингового подхода как управленческую технологию, и доказано возрастание потребности в применении мониторинговых технологий в системе управления учебным заведением.

T. Bondarchuk

The monitoring approach as a management technology

This article substantiates that the use of monitoring in modern conditions of development of education is a significant factor in increasing efficiency in all areas of educational activity. It defined the notion of 'monitoring', 'Education Monitoring'. The article argues the essence of the monitoring approach as a management technology and proves growing need for using of monitoring technology in the system of management of educational institution.